

Una nova etapa de l'Enciclopèdia de Menorca

per Josep Massot i Muntaner

Els lectors de «Serra d'Or» han estat informats de moltes maneres, al llarg del temps, de l'aparició dels successius volums de l'Enciclopèdia de Menorca, una excel·lent iniciativa de Josep Miquel Vidal Hernández, historiador de la ciència i dinamitzador cultural, que va morir sobtadament el gener de 2013. En un primer moment, el 1977, el projecte tenia una finalitat escolar i, per tant, havia estat concebut com una eina didàctica, breu i més aviat elemental. Aviat, però, la idea inicial es va reconduir i es va materialitzar a partir de 1979 en forma de fascicles adreçats fonamentalment als mestres i a totes aquelles persones que volguessin conèixer de prop la realitat menorquina en les seves diverses facetes. Contràriament a altres obres semblants –la *Gran Enciclopèdia Catalana*, la *Gran enciclopèdia de Mallorca* o l'*Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera*–, l'*Enciclopèdia de Menorca* no va voler

adoptar la fórmula d'articles sobre les diverses matèries agrupats per ordre alfabètic, sinó que es decantà per un enfocament temàtic, basat en estudis monogràfics, que permetia de tractar en profunditat tant el camp de les ciències com el de les humanitats.

En un primer moment, per raons pràctiques, s'havia fet un plantejament poc ambiciós, que es reduiria a un total de quatre volums. Però les circumstàncies favorables de la creació del Consell Insular de Menorca, de l'interès dels nous ajuntaments democràtics i de l'augment d'especialistes en temes menorquins –un fet molt positiu i digne d'ésser especialment remarcat– van afavorir una nova embranzida respecte al projecte inicial: els primers fascicles van ésser substituïts per «toms» sencers, que aparegueren en un o en diversos «volums» a partir de 1981 (*Geografia física*), amb el peu editorial de l'Obra Cultural Balear de Menorca, substituït més endavant pel de l'Obra Cultural de Menorca, una institució que depenia de la bona voluntat i del coratge de Josep Miquel Vidal, director de bon començament de l'Enciclopèdia, de la qual fou alhora editor, autor, fotògraf i fins i tot maquetista, com vaig poder comprovar al llarg dels múltiples contactes que hi vaig tenir tant a Menorca com a Barcelona.

Les dificultats que calia anar superant per a la preparació i la publicació de cada un dels «toms» previstos (a causa de l'excés de feina dels autors, que treballaven sempre gratuïtament, dels problemes econòmics recurrents i de la necessitat de trobar il·lustració adequada, que comprenia fotografies, mapes, quadres, gràfics, etc.) van anar alentint l'aparició de l'Enciclopèdia,

que així i tot va aconseguir arribar al seu tom divuitè (*Història de la música I*) el 2012, poc abans de la mort de Josep Miquel Vidal.

El traspàs inesperat de Vidal va representar un gran trauma i una autèntica crisi per a l'*Enciclopèdia de Menorca*. Tot i que es tractava d'una obra col·lectiva, en la qual havien col·laborat dotzenes d'autors, era alhora una obra molt personal de Vidal, que en duia tot el pes i que en controlava tant els aspectes editorials com els econòmics. Ell mateix, conscient que convenia assegurar la continuïtat del seu projecte, havia promogut pels volts de 2005 la creació d'una fundació que a la llarga en pogués assumir la publicació. Després de múltiples vicissituds, aquesta idea esdevingué realitat el desembre de 2010, amb el nom de Fundació Enciclopèdia de Menorca, però a l'hora de la veritat l'Obra Cultural de Menorca va continuar fent-se càrrec dels volums editats fins al 2012. Tanmateix, en morir Josep Miquel Vidal la situació econòmica de l'Enciclopèdia no era sostenible i els nous responsables de l'Obra Cultural de Menorca arribaren a la conclusió que calia liquidar-la i substituir-la per la Fundació Enciclopèdia de Menorca, regida per un patronat que, d'acord amb els estatuts aprovats el 2010, havia de constar d'un mínim de vint-i-tres patrons, alguns dels quals institucionals (Consell Insular de Menorca, ajuntaments de l'illa, Govern de les Illes Balears i Universitat de les Illes Balears).

Després d'un replantejament seriós i dolorós de l'empresa i de la seva viabilitat econòmica, el patronat de la Fundació Enciclopèdia de Menorca va decidir

d'assumir l'edició dels toms en curs de publicació o de preparació i de dissenyar un pla per fer la llista definitiva dels temes previstos i encarregar-los a persones competents, alguna de les quals en seria responsable de la coordinació. El març de 2013, l'historiador Miquel Àngel Casanovas Camps va ésser elegit president de la Fundació Enciclopèdia de Menorca i alhora va esdevenir director de l'obra, amb la col·laboració del mateix consell assessor que ja havia establert Josep Miquel Vidal, però amb l'afegit d'un nou coordinador editorial, Òscar Bagur Martínez.

Gràcies als esforços de moltes persones i a la tenacitat de Miquel Àngel Casanovas, el 2015 ha pogut aparèixer el «tom dinovè» de l'Enciclopèdia, *Història de la música II*, obra del pedagog i músic mallorquí –establert des de jove a Menorca– Gabriel Julià Seguí, que ja era l'autor del primer volum d'aquesta història de la música a Menorca, que tracta des dels obscurs inicis en temps del bisbe Sever –al segle V– fins als esdeveniments de la nostra època i a la influència dels músics menorquins arreu del món. Aquest «tom dinovè» ja ha aparegut sota els auspicis de la Fundació Enciclopèdia de Menorca.

Aquest primer fruit de la nova etapa de l'*Enciclopèdia de Menorca* ha estat presentat a la premsa i al públic conjuntament amb un extens informe titulat *L'Enciclopèdia de Menorca. Un projecte renovat per a una nova etapa*, que ens permet de saber que els nous responsables han arribat a la conclusió que l'obra sencera constarà de vint-i-tres toms, amb un total de trenta-dos volums, i que han pres el compromís de publicar-ne un o dos toms anuals, a més de reeditar –convenientment actualitzats– els volums ja exhaurits. Segons el pla d'edició actual, quedarien pendents els toms IV (*Invertebrats artròpodes*), V-3 (*Vertebrats. Aus i mamífers*), VI i VII (*Ecologia I i II*), tots sense data d'aparició prevista. En canvi, hi ha perspectives favorables per a una colla d'altres toms: els IX-2 (*Història I. De la romanització a la Manurqa islàmica*, previst per al 2017), XI-2 (*Història III. De la industrialització a la Guerra Civil*, previst per al 2018), XIII-1 (*Història de la medicina 1*, previst per al 2016), mentre que queda pendent el XIII-2, *Història de la medicina i de la ciència 2*, XV-2 (*Antropologia 3*, previst per al 2017) i XXI (*Cartografia històrica*, previst

per al 2016). Quedarien encara pendents els toms XX-1, XX-2 i XX-3 (*Història de la cultura. Llengua, literatura i pensament*), XXII (*Arquitectura*) i XXIII (*Demografia i sociologia*).

Tot plegat és un bell programa, amb una gran quantitat de feina realitzada, però amb el repte de dur-la a terme fins al final. Desitgem sort als nous responsables de l'*Enciclopèdia de Menorca*, que necessitaran una bona dosi de coratge, de paciència i de bon humor i que hauran de dedicar moltes hores a coordinar especialistes tan diversos i tan nombrosos –potser un centenar! La cosa s'ho val i el conjunt de l'Enciclopèdia és i serà cada vegada més una eina imprescindible per al coneixement de Menorca i dels menorquins en els aspectes més variats i en totes les èpoques.

Per a estar al dia sobre tots aquests temes convé consultar la pàgina web www.fundacioenciclopediademenorca.cat. Totes les persones i institucions que desitgin subscriure's a l'obra o adquirir-ne algun volum concret poden adreçar-se a la plaça de la Biosfera, 5, 07703 Maó, o bé al correu electrònic fundacioenciclopediamenorca@gmail.com.

NOTES DE LECTURA

Inquietuds compartides

Jaume Medina

Albert Manent i Carles Riba, dues personalitats del Nou-cents

Publicacions de l'Abadia de Montserrat i Ajuntament de Barcelona, Barcelona, 2015.

Aquest llibre planteja i estudia la relació entre dos intel·lectuals de dues generacions diferents, ja que Albert Manent conegué Carles Riba a l'edat de catorze anys menat pel seu pare, Marià. Albert aviat començà a assistir a les reunions clandestines dels escriptors i

polítics de la postguerra espanyola que es congregaven a l'entorn del mestre, Riba, i la relació va ser intensa i distesa. El volum està plantejat en dos grans blocs i dues parts finals. Els dos blocs són «Notes sobre Albert Manent» i «Albert Manent i Carles Riba», i les parts finals són, la primera, dos apèndixs que recullen articles i estudis de Manent sobre Riba, i la segona, un altre sobre la dificultat que presenta la poesia de Carles Riba, a més de la nota bibliogràfica. El llibre s'inicia arran d'un article de Jaume Medina per a la «Revista de Catalunya» sobre

Albert Manent i Carles Riba. Medina hi va aprofundir tant que, com més estudiava, més se li allargava el text, que ja sobrepassava les dimensions previstes de l'encàrrec, i veia com la «criatura» necessitava més espai i que era l'hora de donar a conèixer les relacions tan profundes i extenses d'aquests dos intel·lectuals, poc conegudes fins ara. El text respira humanitat i acostia al lector un Riba proper i un Manent inquiet i compromès en múltiples facetes. La imatge de Riba se suavitza i la reflexió cristiana de tots dos s'integra en un ambient convuls pel que

fa a la cultura i a la llibertat.– G.O. de L.B.

Unes memòries atípiques

Josep Poca i Gaya

Un capellà gens clerical, un polític poc polític
Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2015.

Aquest llibre autobiogràfic, com assenyalava encertadament Josep Massot i Muntaner en el seu pròleg, recull unes «memòries senzilles i sinceres», però que «no amaguen aspectes polèmics o de tipus